

MODERN, BEVLOGEN, MONOMAAN

De biografie van tuinarchitecte Mien Ruys

“Plantjes-Mien”, zo werd tuinarchitect Mien Ruys (1904-1999) in de jaren vijftig en zestig door haar Nederlandse collega’s genoemd. Dat klinkt wat minachtend voor iemand die nu als veruit de belangrijkste tuinarchitect van de vorige eeuw wordt gezien en in het buitenland model staat voor de moderne, Nederlandse tuinarchitectuur. Maar helemaal onbegrijpelijk is die bijnaam niet. In *Zoeken naar de heldere lijn*, de inmiddels derde, maar meest complete biografie over Mien Ruys, schrijft haar biograaf Leo den Dulk niet voor niets dat de gemeenschappelijke noemer van Miens ontwerpen “onmiskkenbaar de grote border is [...] die opvalt door een enorme verscheidenheid in het gebruikte vasteplantensortiment”. Ruys’ oorspronkelijke tuintonwerpen en de vele schitterende kleurenfoto’s van haar tuinen bij villa’s, woonwijken, kantoren en fabrieken in Den Dulk’s vuistdikke, goed gedocumenteerde biografie, illustreren dit effectief. De rijke variatie in plantensoorten, de uitgekende harmoniërende of juist contrasterende kleurencombinaties en de afwisseling in hoogtelijnen doen iedere tuinliefhebber – of moet je kunstliefhebber zeggen? – watertanden.

Die unieke plantenkennis waarmee Mien Ruys zich van haar voornamelijk mannelijke collega’s onderscheidde, dankte ze direct aan de plek waar ze groot werd: kwekerij Moerheim in Dedemsvaart, eind negentiende eeuw door haar vader opgericht. Deze Bonne Ruys, zo vertelt publicist en tuinhistoricus Den Dulk uitvoerig in zijn chronologisch opgebouwde biografie, was een goede ondernemer en had een scherp oog voor de toenmalige moderne (tuin)architectonische ontwikkelingen onder aanvoering van vernieuwers als Berlage en Dudok. De voor die tijd kenmerkende versobering van vormgeving van het in elkaar doorlopende grondplan van huis en tuin, gecombineerd met een streven naar meer natuurlijkheid in de tuin, deed Bonne al vroeg in zijn carrière besluiten om vaste planten tot zijn belangrijkste product te maken.

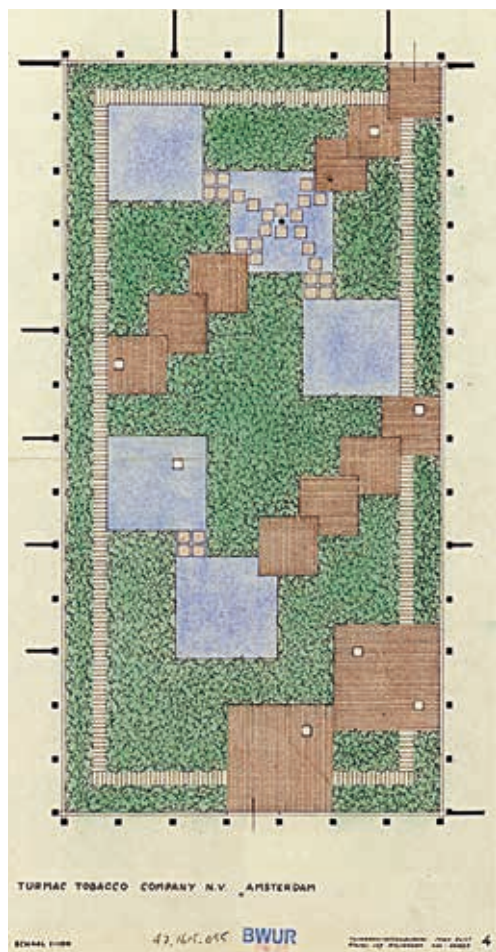

Mien Ruys. © Fred Zandvoort

Het lag al vroeg in de lijn der verwachtingen dat Mien (vijfde kind van acht in een liberaal gezin) zou gaan werken in het bedrijf, dat in 1916 uitgebreid was met een afdeling tuinarchitectuur. Haar geluk lag volgens haarzelf in de natuur. Bovendien was ze begiftigd met tekentalent en scheppingsdrang, en was ze ambitieus. Liever wilde ze daarom tuinarchitect dan kweker worden. Om praktische ervaring op te doen met vormen en kleuren en haar ideeën en creativiteit te ontwikkelen experimenteerde ze met zelf aangelegde proeftuinen in Dedemsvaart (de eerste in Nederland; een aantal zijn inmiddels rijksmonument en open voor publiek). Na een stage op de afdeling tuinarchitectuur bij een kweker in Tunbridge Wells in Kent, waar ze de beroemde, door de *Arts and Crafts*-beweging beïnvloede tuinontwerper Gertrude Jekyll (1843-1932) ontmoette, vertrok ze naar Duitsland. Via de nieuwe opleiding *Gartenkunst* aan de Landwirtschaftliche Hochschule in Berlijn, leerde ze in 1930 architect Hermann Mattern en diens echtgenote de tuinarchitecte Hertha Hammerbacher kennen. Het echtpaar werkte samen met kweker Karl Foerster (van het siergras) en combineerde moderne architectuur met rijke beplanting. Terug in Dedemsvaart bemerkte de jonge Mien hoe het zelf scheppen haar “een gevoel van macht” gaf. Geïnspireerd door de moderne Duitse architectuur ging ze bouwkunde studeren in Delft. Later zou Ruys beweren dat ze vanaf dat moment “het grote verband [...] begon te ontdekken tussen stedenbouw, architectuur en tuin- en

landschapsarchitectuur". Den Dulk vermoedt, dat haar "voortdurende pleidooi voor intensieve samenwerking tussen architect en groenontwerper" ook de reden was voor haar positieve onthaal in 1943 binnen de avant-gardistische architectenbeweging *de 8 en Opbouw*. Met architecten als Ben Merkelbach (1901-1961), J.P. Kloos (1905-2001) en Gerrit Rietveld (1888-1964) propageerde die het functionalisme en het door socialistische idealen ingegeven Nieuwe Bouwen.

Die vormingsjaren en de eerste jaren van haar arbeidzame leven, beschreven in de eerste twee van de in totaal zes hoofdstukken van de biografie, zijn het prettigst om te lezen. Dat komt door de goed gekozen citaten uit de dagboeken van Mien Ruys, (door Den Dulk voor het eerst als bronnen gebruikt).

Een ontwerp voor een tuin door Mien Ruys.

afbeelding uit het besproken boek

Ze zorgen voor lucht in de tekst die ondanks Den Dulks toegankelijke, aangenaam pretentieloze schrijfstijl soms wat te lijden heeft onder de hoge informatiedichtheid. Bovendien geven de dagboekcitataten een goed inzicht in het karakter van Mien Ruys, die in Den Dulks biografie naar voren komt als een zelfstandige, avontuurlijke en naar vrijheid verlangende vrouw. Makkelijk had ze het overigens niet, volgens haar biograaf, die haar omschrijft als licht filosofisch, "zelfbewust, maar niet zelfverzekerd" en een zoeker die "nooit zal vinden". Al jong was ze zich bewust van de maatschappelijke beperkingen van een vrouw toentertijd. Daarnaast, zo onthullen haar dagboeken, worstelde ze ook fysiek met haar geslacht en uiterlijk. "Ik ben groot en zwaar en niet aardig en niet geestig", schrijft Mien als jonge vrouw. "Ik ben soms een ontkenning van alles, geen man en geen vrouw. Waarom zouden de mensen toch niet meer van mij houden?" Den Dulk waagt zich hier niet aan interpretaties. Hij laat de citaten voor zich spreken en dat siert hem.

Tussen 1943 en 1974 hield Mien Ruys geen dagboeken bij. Na haar kennismaking met zakenman en uitgever van *De Groene Amsterdammer* Theo Moussault (1888-1974), met wie ze in 1950 trouwde, had ze het geluk gevonden. En, vond Mien, "als je iemand vindt met wie je over alles praat wat je beroert dan is een dagboek overbodig". Voor de biograaf is het jammer dat er behalve die dagboeken kennelijk weinig andere persoonlijk getinte bronnen zijn. In de hoofdstukken over de wederopbouwperiode en de voor Mien Ruys vruchtbare jaren vijftig heeft Den Dulk vooral moeten putten uit Ruys' vele vakpublicaties, waaronder *Het vaste plantenboek* (1950), dat de tuin als onderdeel van de moderne samenleving beschrijft, en het in 1954 door Moussault geïnitieerde kwartaalblad *Onze Eigen Tuin* voor de hoger opgeleide tuinamateur (dat met Den Dulk in de redactie nog altijd bestaat). De biografie krijgt dan soms net iets te veel het karakter van een studieboek.

Toch is wat Den Dulk over het werk van Ruys presenteert uitermate boeiend. Haar vooruitstrevendheid, die zich uitte in onder meer haar artistieke zoektocht naar "de zuivere vorm", de creatie van "de confectieborder" (een soort prefab in de tuinarchitectuur voor de kleinere tuin), het idealistische idee van de gemeenschappelijke tuin als sociaal bindmiddel, het scheppen van functioneel groen voor gewone mensen en het in de naoorlogse jaren noodgedwongen zoeken naar (goedkope) nieuwe materialen

Volgens Ruys moest in iedere tuin iets van de 'grootheid en veelzijdigheid' van de natuur te herkennen zijn

Een door Mien Ruys ontworpen tuin. Foto uit het besproken boek

(zoals de griontegels en biels): al die zaken verbindt Den Dulk helder en inzichtelijk met de geschiedenis van de (tuin- en landschaps)architectuur en de toenmalige sociaaleconomische ontwikkelingen. Zo was Ruys met *de 8 en Opbouw* intensief betrokken bij de wordingsgeschiedenis van het nieuwe dorp Nagele in de Noord-Oostpolder, en de realisatie (1954-1967) van het Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam in de Westelijke tuinsteden onder de bezielende leiding van stedenbouwkundige Cornelis van Eesteren (1897-1988). Maar ook ontwierp ze tuinen bij ziekenhuizen, kantoren en fabrieken zoals de Van Nellefabriek (Rotterdam), Tomadofabriek (Etten-Leur), en de fabriek die Gerrit Rietveld bouwde voor weverij De Ploeg in Bergeijk. Dat laatste was voor Ruys een bijzonder project, omdat zij, overeenkomstig haar ideaal, vanaf het allereerste begin bij het maken van de bouwplannen betrokken was. Zo bepaalde niet Rietveld, maar Ruys de plek van het Ploeg-gebouw. Niet midden op het terrein, maar aan de noordgrens, zodat het ruimtelijke effect maximaal zou zijn. Met strakke lijnen en geraffineerde vlakverdelingen ontwierp Ruys vervolgens een park dat aansloot bij De Stijl en de tijdgeest, waarin een harmonisch model tussen architectuur, industrie en natuur werd nagestreefd.

Maar wat Ruys ook ontwierp, of het nu fabrieken waren, of moderne villa's als die van architect Abe Bonnema (1926-2001) en het Amsterdamse woonhuis Teulings van Rietvelds evenknie Hein Salomonson (1910-1994), of een tuin van tien vier-

kante meter, haar hele leven is ze blijven zoeken naar een zo zuiver mogelijk evenwicht tussen vorm en functie. Omdat volgens haar in iedere tuin iets van de "grootheid en veelzijdigheid" van de natuur te herkennen moet zijn, bleef Ruys de vaste plantenborders altijd toepassen. De langste die ze ooit ontwierp was er een van 160 meter bij Jachthuis Sint Hubertus, het voormalige buitenverblijf van het echtpaar Kröller-Müller, in nationaal park De Hoge Veluwe.

Met recht bepleit Den Dulk dat Mien Ruys niet alleen een kunstenaarsziel had, maar ook een kunstenaar was. Ze was eigenzinnig, excentriek, "modern, bevlogen, monomaan soms, iemand die leefde voor haar werk", altijd "zoekend naar de heldere lijn".

MIRJAM NOORDUIJN

LEO DEN DULK, *Mien Ruys, tuinarchitect. Zoeken naar de heldere lijn – De complete biografie*, uitgeverij de HEF, Rotterdam, 2017, 320 p.

www.tuinenmienruys.nl

Naar aanleiding van de biografie is er nog tot 15/1/2018 een expositie te zien over Mien Ruys in het ABC Architectuurcentrum in Haarlem. Daarna reist de tentoonstelling onder meer naar Zwolle en de tuinen van Mien Ruys in Dedemsvaart.